

4. Du lilja i grön dal

– Nyman präst på Åland

Valdemar Nyman prästvigdes i Borgå den 18 mars 1929. Fast det var nära att det aldrig hade blivit någon prästvigning. De tre prästkandidaterna fick nämligen allvarliga själsdubier när de plötsligt insåg att de måste svära en prästed i samband med vigningen. Något de tycks ha varit omedvetna om i förväg; Valdemar Nyman trodde att det räckte med trosbekännelsens heliga allmänliga kyrka. ”Nu förväntades det av oss att vi på all heder och samvete skulle svära oss till en luthersk, protestantisk kyrka, som därtill var statskyrka och vi därför som statstjänstemän måste svära att med liv, och blod leva för etablissemangets kyrka.”⁷⁷ En av prästkandidaterna, Fingal Finne, blev så i hjärtat uppriven att han var beredd att avstå från prästvigningen. Den gamle domprosten Storgårds vid domkapitlet lyckades dock få dem övertalade med att det hela bara var en formalitet.⁷⁸

Valdemar Nyman kom som nyvigd präst till Finströms församling på Åland, där han tjänstgjorde som nådårspredikant 1929–30. Uttrycket nådårspredikant avskydde han men blev genast mycket förtjust i sin kyrka. Han berättar om det första mötet:

”Det var en välsignad apirdag 1929. Jag såg vid Höglunds backen i blått vårdis mellan violetta björkar och grågula askar med svarta knoppar mot flak av smältnö, kyrkans svarta riddarrustning med femspirehjälmen intill mörkblå Storberget. Det sa ”klick” i hjärtat – ett klick som årtionden inte plånat ut.”⁷⁹

Nyman fick förordnandet eftersom den tidigare kyrkoherden i Finström, Lindell, hade avlidit. Kyrkoherdens änka, prostinnan Alma Lindell (f. Sonck), hade laglig rätt att bo kvar i prästgården ett år efter makens frånfälle, och under det ”nådaåret” tjänstgjorde Nyman i Finström. Han var då inhyst på olika gårdar i socknen, bland annat bodde han några månader hösten 1929 på konstnären Karl Emanuel Janssons barndomsgård. Av värdinnan på gården, Maria Samuelsson (brorsdotter till Karl Emanuel Jansson), fick han berättat för sig mycket om konstnären som han sedan barnsben känt till genom Zacharias Topelius hyllningsdikt.⁸⁰ Efter tio månader som nådårs-

Det sade klick när Nyman första gången såg Finströms kyrka. Foto: Ålands landskapsarkiv.

predikant i Finström for Nyman vidare till Lund, där han en kortare tid studerade för Gustaf Aulén och Anders Nygren. Yngve Brilioth hade då också flyttat till Lund, och Nyman ville gärna bevista hans föreläsningar.⁸¹

År 1930 förordnades Valdemar Nyman vidare som adjunkt till Tenala, där han tjänstgjorde till påsken 1935. Tiden i Tenala betecknade Nyman som lärorik. Han beskriver sin kyrkoherde John Gustafsson som prelatensisk, med stark baltisk kulturprägel. Atmosfären i hemmet var lika mycket rysk-tysk, som finländsk. Kulturlandskapet med herrgård och bruk var naturskönt och fantasieggande. Under tiden som adjunkt i Tenala gick han år 1931 en sommarkurs för den världskände teologen Karl Barth i Bonn.⁸² Kyrkoherdetjänsten i Finström blev ledig 1934, samma år hade Nyman avlagt pastoral-examen, vilket gjorde att han hade möjlighet att söka tjänsten i Fin-

ström. Han hade trivts bra i Tenala men led av att "inte vara sin egen".⁸³ Det blev ett spännande val som engagerade hela Finströmsbygden. Nyman var ungdomens och de mer liberala församlingsmedlemmarnas kandidat, medan de äldre och konservativare röstade på Föglöherden Edvard Törnroos. Nymananhängarna sade sig uppskatta ungdom, skönhet, en god mässa och en modern predikan. Belackarna menade att den dramatiska Nyman hellre kunde få sjunga på ungdomslokalen Breidablick. Nyman vann dock valet och fick tjänsten.⁸⁴ Från 1935 kom Valdemar Nyman att bli Finströms församling trogen i hela 34 år, fram till pensioneringen 1969.

Det är uppenbart att Nyman snabbt kom att trivas i Finström och dess kyrka, som han kallar sin egen. "Som pelargonen glöder just i den kruka där den planterades".⁸⁵

"Jag var ny, färsk och annorlunda och församlingen var mer konservativ än prästen. Jag sjöng utan bok i gudstjänsten och gick på mitt eget sätt. Den förre prästen gick högtidligt med käpp och hatt från kyrkan. Jag kom svajande utan hatt. Allt går att ändra på."⁸⁶

I början var inte relationen mellan den nye kyrkoherden och församlingen helt friktionsfri. Valdemar Nyman fick bland annat en hel del anonyma brev från församlingsmedlemmar. Han trodde själv att breven kom från byn Emkarby. I breven uppmanades han att söka en annan tjänst. Avsändaren menade att man tidigare haft präster i församlingen som nog minsann kunde predika Guds ord utan tända ljus, blomsterkvastar, knäböjanden och korstecken.⁸⁷

En dag som han fått ett sådant brev, skulle han hålla andakt i Emkarby skola. Mitt under andakten brast han i gråt; trycket blev för stort. Prästen tvingades avbryta och lämna lokalen. Han kunde förklara situationen för en av åhörarna som följt med honom ut. Efteråt rörde ingen vid intermezzot. "Alla var mycket fina mot mig. Mycket."⁸⁸

Trots eller kanske just tack vare sitt anlag för tungsinne och depression, ägde Valdemar Nyman en förmåga att om nödvändigt slå ifrån sig och förtränga kritik. "Jag gick på och tänkte: Ni får ta mig som jag är".⁸⁹

Han ansåg att man ingenting vinner på att flytta och byta församling utan blev Finström trogen i alla år. "Där man är, där skall ens värld vara." Församlingen karakteriserade han som "sansad, klok och behärskad", präglad av en gammalkyrklig anda som han hoppades att skulle bestå.⁹⁰ Med tiden växte en kär och varm relation fram, fin-

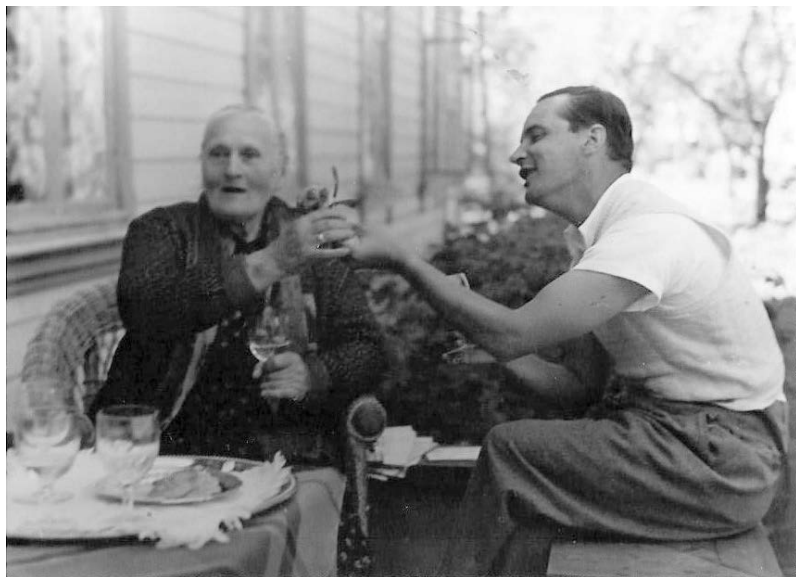
Som nyvigd präst i Finström. Åsa Nymans familjealbum. Finströmsborna fick vänja sig vid prästens nymodigheter. Foto: Ålands landskapsarkiv.

strömmarna blev hans eget hemfolk.⁹¹ Redan 1939, fyra år efter hans tillträdande, konstaterar en redaktör på tidningen Åland: "Numera ångrar nog ingen valet."⁹²

På Åland med dess folkkyrkliga fromhet fick Valdemar Nyman en känsla av frihet. "Det naturliga livet och det andliga livet skiljs inte åt utan bildar en enhet. Gud hör med i såväl kroppen och naturen som i tanken och tron."⁹³ På en ö omgiven av havsvägar kunde han känna samhörighet med övriga världen. "Å land, land i havet, Åland, du är värt all den kärlek du får, därför att du ger så mycket, ger fria människor en vid kringsyn, ger närkontakt genom det levande, obundna havet med Britannien, med Grekland, med Australien."⁹⁴

Den Ålandsfödde essäisten och förlagsmannen Johannes Salminen cyklade som ung student på pilgrimsfärd till Finströms prästgård för att samtala med Valdemar Nyman.⁹⁵ Enligt Salminen slog Valdemar Nyman förbluffande snabbt rot i den åländska jorden.

"Han framstår rentav som i vissa fall mer åländsk än ålänningarna själva. Hur fullständig metamorfosen är framgår på ett roande sätt ur en intervju som han häromåret beviljade rundradion. På frågan om det var länge sedan han besökt fastlandet svarade han: Jag har inte varit i Finland på 10 år."⁹⁶

Valdemar Nyman och faster Edla.

Läsförhör på Södergårds i Tärnebolstad 1953. Katarina Gäddnäs arkiv.

Läsförhörskalas på Södergårds i Tärnebolstad. Nyman talar med kalaskokerskan Edla Svensson. Katarina Gäddnäs arkiv.

Kärleken till Åland byggde inte bara på naturupplevelsena. Nyman fattade tycke för människorna: stolta och frisinnade. Detta trots att han vid flera tillfällen klagade på att ålänningarna var hoppöst ointellektuella och att man fick söka bra länge efter bokhyllan i de åländska hemmen, men det fanns enligt honom trots allt en öppenhet, en förmåga till lättsamt socialt umgänge även mellan svurna fiender.⁹⁷

Enligt Salminen förlöste Åland något värdefullt hos Nyman, gav honom en identitet – visserligen full av motsägelser – men dock en egen identitet. De rika kyrkliga traditionerna bjöd hans katolisierande jag ett land att leva i.⁹⁸ Olika sekteristiska strävanden att stämpla vissa mänskliga livsytringar som syndiga, att driva igenom moraliskt antingen – eller i stället för ett generöst livsbejakande både-och, har stupat på denna gammalkyrkliga åländska tradition med dess ovilja att utesluta och fördöma.⁹⁹

Den åländska naturen och det åländska folkkyttet gav Valdemar Nyman inspiration i stort mått. Han trivdes med att leva i en historiskt levande bygd, som ständigt gav honom historiska associationer.

”Det tilltalar mitt historiska sinne. Jag tänker, ser, lägger märke till smått och stort, tills mitt inre flödar över ibland – i skrift. Det är

Valdemar Nymans sommarskriftskolor i Finström blev omtalade även utanför Åland. Han vandrade med sina konfirmander i trakterna runt Finströms kyrka och höll de flesta av lektionerna utomhus. Åsa Nymans familjealbum.

En annorlunda skriftskolepräst. Valdemar Nyman 1963. Foto: Raphael Karlssons fotosamling.

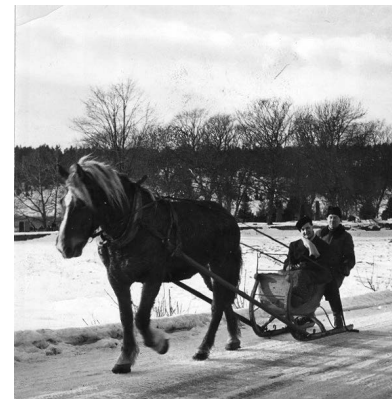

Konfirmation i Finströms kyrka. Foto: Ålands landskapsarkiv.

naturligt utflöde, kanske något som har att göra med mitt småslarviga sätt, låt oss säga generositet. Det mesta omkring oss är i allmänhet för knappt, för stramt, för hårt. Jag vill något slösande rikt.

Finströms prästgård i vinterskrud. Foto: Niklas Kjeldsen.

Kyrkvärden Karl Samuelsson skjutsar prästen på hembesök med häst och släde. Foto: Elis Fogde, Ålands landskapsarkiv.

En ung Nyman i hängmattan. Åsa Nymans familjealbum.

Jag vill ha en öppenhet för alla människor. Och jag önskar att andra vore lika. Jag ville få fram glädjen över att leva. Där religionen dräper glädjen, är den på fel spår.”¹⁰⁰

Vigselpreäst och brudpar. Folke och Doris Ingman på Norrgårds i Åttböle 1959. Längst till vänster sitter Gun Eriksson, numera Toivonen. Till höger om Nyman sitter Karl Engström. Foto: Per-Johan Lundsten, i Doris Ingmans ägo.

Jordfästning i Finström. Foto: Ålands landskapsarkiv.

Den åländska naturen inspirerade Valdemar Nyman i smått och i stort. Foto: Inga-Britt Wiktorsson.

På utflykt. Valdemar Nyman med syst-rar på Soltuna i Geta 1939. Vännen Valentina Stenius håller syster Sylvia som står nedanför. Sylvia skötte hus-hållet åt kyrkoherden tills Ulla Nyman kom som prästfru till Finström. Åsa Nymans familjealbum.

Valdemar Nyman levde intensivt tillsammans med sin församling, vardag som helg. Han följde finströmmarna från vaggan till graven. Gick på hembesök, besökte sjukbäddar, höll läsförhör och bibelförklaringar i gårdarna. Han vandrade från prästgården till Ålands folkhögskola där han undervisade. På somrarna höll han skriftskola med de elever som gick på Ålands lyceum och var inkvarterade i Mariehamn om vintrarna. Sommarskriftskolorna blev vida omtalade då prästen vandrade med sina läs barn i naturen och undervisade dem där. Eftersom han tjänstgjorde så många år i Finström lärde han känna sin församling grundligt.

I maj 1996 hölls ett tredagarsseminarium kring Valdemar Nyman på Ålands folkhögskola. Seminariet arrangerades av Församlingsförbundet i Helsingfors. Bland föreläsarna märktes Svenska Akademiemedamoten Gunnel Vallquist, författaren Johannes Salminen och prästen och författaren Kent Danielsson. Öppningsanförandet hölls av dåvarande kontraktsprosten på Åland Juanita Fagerholm-Urch. Hon sade bland annat: *"Detta folk och landskap har så mycket att tacka honom för, liksom kyrkan på Åland. Vi präster har lättare att verka tack vare Nyman"*. Hon citerade Valdemar Nyman: *"Präster är till för att öppna utsikter där det är stängt"*.¹⁰¹

Prästen som öppnade många dörrar. Foto: Ålands landskapsarkiv.